

O'TKIR HOSHIMOVNING "DUNYONING ISHLARI" ASARINIG TAHLILI

Usarova Laylo Ibragimovna

O'zbekiston - Finladiya pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti kafedrasi dotsenti

Olloyorova Farangiz Dilmurod qizi

O'zbekiston - Finladiya pedagogika instituti

Filologiya fakulteti O'zbek tili va adabiyotb yo'nalishi

1-bosqich talabasi

Аннотация

Mazkur maqolada O'tkir Hoshimov asarlarinnig bugungi kundagi ahamiyati, "Dunyoning ishlari" asaridagi onalarimizga bo'lgan muhabbat. Kalit so'zlari :ona, alla, matonat, o'zbek ayoli, mehrli ayol, mehribon ona, O'zbek adabiyotida ona obrizga g'ozal va betakror ta'rif bergan, yana bir buyik yozuvchi O'tkir Hoshimovdir. O'zbekiston xalq yozuvchi O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" asari hasbi hol tarizda yaratilgan. O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" qissasida eng ezgu, eng samimiy tuyg'ular haqida, eng e'zozli zot-ONA tog'risda hikoya qilinadi.

Haqiaqtdan ham adibining o'zi e'tirof etganidek, asar uning o'z onasi haqidagi emas, "umuman, o'zbek ayoli haqda va umuman, onalar to'g'risida " -deb tariflaydi yozuvchi o'z asarini.[1.135-bet].

O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" asari tom ma'noda o'zbek onalaming matonati va bor fazilatlarini yoritib berilgan. "Dunyoning ishlari " qissasi kichik-kichik hikoyalardan tashkil topgan. Har bir hikoyada yozuvchining onasi tasvirlangan. Qissaning birinchi hikoyasi "Oq,oydin kechalari"hisoblanadi. Bu hikoyada yozuvchi o'zining yoshlik chog'larini, iliq yoz kechalarini eslab shunday tasvirlaydi: Bolaligimni eslasam, iliq yoz kechalarikoz ko'z oldimga keladi. Hovlimizdabir tup bodom bo'lardi. Erta bahorda qiyg'os gullardi-yu, hech meva tugmasdi. Onam : "Bodom yolg'iz bo'lgani uchun meva qilmaydi", deb tushuntirardi. Shu bodom tagida supa bor edi. Kun botishi bilan onam hovliga ko'loblatip suv separ, kun bo'yi oftobda qizigan yer hidi supa oldidagi rayhonlar isiga qo'shilip ajip bir tarovat taratar, atrof jimjit bo'lip qolardi "dep boshlanadi. [2.4-bet].

Shu hikoyadan ham bilish mumkin yozuvchining onasi qanchalar mehribon inson ekanligini. Voqealar davomida tanimagan insonga qanchalik mehribon inson ekanligini bilish qiyinmast, hattoki osmonda uchgan yulduzga qarap ham kimningdir joni uzilgan dep unga qayg'uradi.

"Goho-goho osmonda birdan yulduz uchip qoladi. Hozirgina yonip turgan yulduz to'satdan lop etardi-yu, ingichka, nurli iz qoldirip g'oyip bo'lardi. Onam cho'chip

tushardi:

Esiz... Bir bechoraning joni uzildi-ya, der edi. [2.4-bet].Asarda yana bir qiziq hikoya bor, bu "gilom paypoq" hikoyasidir. Bu hikoyada ham onalarimiz, o'z farzandlariga qanchalik mehribon ekanligini ko'rishimiz mumkin. BU hikoyada onanig farzandi shamollab qolganda, o'zining sog'ligini o'ylap ham o'trmasdan , farzandini tuzalishini o'ylagan.

Asarda shunday joyi bor, farzandi kasal bo'lip hushidan ketganda, ona bechora juda ham qo'rqib qoladi, har gapida

-Voy, endi nima qilaman! Voy, bolam o'lip qoladi! Shu kuni shunchlik qor yog'ayotgan edi, shunga qaramay ona bechora o'g'lini o'ylap Hoji buvining uyiga boradi. O'g'lii tuzaladi, lekin onaning oyoqlari shishib, qizqrib go'shdga o'xshab qolgan edi, keyin Hoji buvi uni tuzatadi. Lekin baribir shu kasalik, qish kunlari yana qaytariladi, oyoqlari shishib ketardi. Shuning uchun ham o'g'li har doim safarga borganda gilam paypoq olip kelardi. [2.13-bet].

Shu narsani, yana bir takrorlash joizki, har bir ona o'z farzandi uchun qayg'uradi. Asardagi har bir hikoya bir-biri bilan chanbarchas bog'liq. chunki u asarda ona va farzand obrzlari bor, bu obrzlar muollif va uning onasi hisoblanadi. Qissadan yana bir go'zal va ta'sirli hikoya keltirgan. bu "Tush" hikoyasidir. Bu hikoyani tahlili qilishdan oldin sizga bir savol bilan murojod qilaman. Uyingizga bironbir sababi bilan kech kelip qolganigizda, har doim sizni eng avval kim kutib oladi. Bu savolning javobi mana shu "Tush" hikoyasida bilip olamiz. "Tush" hikoyasi hajman kichik bo'lsada, unda o'zbek onalarining farzandlariga qanchalar mehribon ekanligini, har doim ularni o'ylashi, hatto vafotdan keyin ham farzandlarini o'ylash aks ettirilgan. "Dunyoning ishlari" qissasida juda ko'p hikoyalar keltrilgan. Har bir hikoyada ona va farzand obrzlari uchraydi. Masalan, "Eng o'g'ir gunoh" hikoyasda ham shulardan biridir. "Eng og'ir gunoh " hikoyasida yozuvchi urush yillarinig eng og'ir kunlari va fojiiyaviy kunlarni tasvirlaydi. Bu hikoyada ona farzandining gunohini kechrivchi, hattoki o'sha gunohni o'z bo'yniga olovchi ona timsoli tasvirlangan. "Eng og'ir gunoh" hikoyasinig boshlanmasida yozuvchi qishloqda voyaga yetganligini bilish qiyin emas, chunki har bir qishloq bolasi kuz kelishi bilan yong'oq o'yini o'ynaydi. Bolar bu o'yinning nomini "soqqa quvar" dep nomlagan. Hikoya mana shunday boshlanadi. Asardagi hikoyalar ichida, yana bir ta'sirli hikoya "alla " hikoyasidir. Asardagi "ala" hikoyasi hayojonsiz, entikmasdan o'qish qiyin. Chunki, alla-inson bolasi hayotda tinglaydigan ilk qo'shiq, u vujudimizga ona suti bilan sinngan va umurbod unutilmasdir. Yozuvchi bu ezgu qo'shiqni ilohiy kuchga ega bo'lgan, ko'ngilni ertadigan ohang sifatida. [1.134-bet]. Aynan shu hikoyada yozuvchi onalarimizni, ONA - tabiatining eng buyik ixtrosidir-dep bejizga ta'riflamangan. Yozuvchining ushbu qissasida "Iltijo"drb nomlangan bobida esa insonning ona oldidagi farzandlik burchi hech qachon to'lap bo'lmas qarz ekanini nihoyatda tasirchan

ifodalanadi. Chunki onalarimiz hayotimizdagi o'rni beqiyosdir. Ular bizni dunyoga keltiradi, oq sut berip boqadi, uzoq tunlari beshigimizni tebratib, atrofimizda parvona bo'ladi, parvarishlab voyaga yetkazadi. [1.135-bet]. "Qabringizni silap qoysam, orom olasizmi... Mana, oyijon, mana... Yoq yoq, yig'layotganim yoq. Hozir o'tib keta Esingizdami, oyi siz birmartta, o'shandayam hazilashib:" Menyam kitob qilib yozsang-chi, o'g'lim" ,degandingiz . Men:"Sizning nimangizni kitob qilaman, oyi?"-degan edim.Xafa bo'lmang, men ham hazillashgan edim. Mana o'sha kitob. Yo'q, uni men yozganim yoq. Uni siz yozdingiz . Men uni qog'ozga tushirib, odamlarga tarqatdim, xolos. Men uni dunyodagi hamma onalar o'qishinin xohlayman". [2.174-bet] Mana shu "Dunyoning ishlari" qissasi onasi uchun yozilgan. Qissasini o'qib dunyodagi barcha onalar, mana shunday mehribon ekanligini, farzandlariga bo'lgan mehrini tugamasligini bilamiz. Yozuvchilarning onasi qanchali mehribon bo'lganini "Qarz" hikoyasda ham bilishimiz mumkin. Shu hikoyada qo'shnilarga bo'lgan mehmi ko'rsatadi, yozuvchi. Ona o'zining nafaqat pullarini yig'ib qo'shni bolalarni xursand qilish uchun ularga ko'p sovg'alar olib beradi. Har bir ona mana shunday mehribon bo'ladi.

Asardagi yana bir hikoya "xiyonat" dep nomlangan hikoya ham keltirilgan. Bu hikoyada yozuvchi o'zining yoshlik chog'larini eslaydi. Bolaligda unga ko'p kishi xiyonat qilganligi tasvirlangan. Bolani kim afa qilsa, onasi uni yupatadi . Bolaga hattoki sevgan qizi xam, eng yaqin do'st bilan xiyonat qiladi. Shunda xam onasi farzandiga hammasini yaxshi bo'lishini tushntradi. Hamma ham hiyonat qilishi mumkun, lekin ona hech qachon qilmaydi. Yozuvchi hikoya oxirida o'ziga shunday deydi. "Onag-chi, onag hech qachon xiyonat qildimi senga! Har kim har kimning ko'ziga cho'p solishi mumkun, har kim, har kimga xiyonat qilishi mumkin. Faqat ona o'zi farzandiga hech qachon xiyonat qilmaydi. Ehtimol, inson hayotning shuncha yillardan buyon davom etip kelayotgani shundandir... "-deb yozadi yozuvchi. Bu gaplarni hammasi tog'ri, ona hech qachon o'z farzandlariga xiyonat qilmaydi. O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari " asariga Said Ahmad shunday ta'rif bergan "Dunyoning ishlari "qissasi emas, ba'lki doston deb atashlarini xohlardim. Uqo'shqday o'qladi. Uni o'qip turip, o'z onalaimizni eslap ketamiz. Shu mushfiq, shu jafokash onlarimiz oldidagi bir umr uzip bo'lmast qarzlrimizning aqili bittasini uza oldikmi degan bir andisha bir savol ko'z oldimizda ko'ndalang turip oldi. Qissa bizni insofga, insonni qadrlashga, hurmat qilishga chaqradi.[5-sift"adabyot" darslik 2020-yil. 134-bet].

Said Ahmad aytganday bu asar xuddi shunday, dostonday o'qshimiz mumkun. "Dunyoning ishlari" asardagi "Havas" hikoyasda onalarimiz nazarda hali ham yosh boladay bo'lamiz. Katta bola bo'lgan bo'lsak ham, ular uchun hali kichkinamiz. Bizga o'z mehrlari ayashmaydi. Bu hikoyada bo'lgan voqalar paytida yozuvchining onasi vafot etganiga ancha vaqt bo'lgan edi, undagi mehribon ona, yozuvchining do'stining

onasini bo'ldi. Onasi o'g'iliga bo'lgan mehribonchilikini ko'rib, yozuchi onasini eslaydi, u shunday o'ylagandi, meni ham onam tirik bo'lganda, menga ham shunday mehribon edilar.

"Havast" hikoyasida " mashina oldida kekka onasi -Mehri xola... Uning nimasdir o'z onamga o'xshataman. Ma'yus qiyofada boshini bir yonga tashlab turishimi, uzun, qora baxmal nimchasimi ,qalin ro'mol tagidan oppoq sochlarimi...[2.161-bet]. Yozuvchi shu jumla orqali o'z onasini yana qayta eslaydi.

Shoshma! -Mehri xola xol -xol dog' bosgan qo'lini siltab imo qildi. -Qani , omin - dedi duoga qo'l ochib -Bolamni sizga sizni Xudoga topshrdim. Oy borib, omon keliglar. Safaring bexatar bo'lsin, do'sting zor, dushmanga xor qilmasin. Iloya, tuproq olsangar oltin bo'lsin. Iloya... Ushbu hikoyada onalarimiz qanchalik mehribon ekanligi tasvirlangan.

"Dunyoning ishlari" asardagi "Ermon buvoning tilagi" hikoyasida olilasga bo'lgan muhabbatni, farzandiga mehribon ota, hattoki qo'shni bolalarga ham o'z farzandiday mehribon bo'lgan Ermom buva tasvirlangan . Bu hikoyadagi Ermon buva har doim bolalarga hikoyalar aytip beradi. Ermon buvaning har doim hassasini chertib xigoya qiladi. "Tolda chumchuq sayraydi ko'rsam ko'nglim yayraydi..."dep qo'shq kuylardi. [2.49-bet].

Buhikoyada Ermon buva ham bolasdan, keyinchalik xotiniga ayrilgan inson bo'lip ham ta'savirlangan. "Dunyoning ishlari" asarini o'qgan har bir inson tasirlanadi. Qaysidir hikoya insoni yoziga tabasum yugurtirsa, boshqa voqealarda inson ko'ziga yosh keladi. "Ermon buvining tilagi" hikoyasi ham xuddi shunday hikoyalar sirasiga kiradi. Mana shu hikoya oxirida Ermon buva jinni bo'lip qolishi hikoyani tubida o'zgartirip yuboradi. Hikoyada shunda jumla keltiriigan. Oltmishvoyim keldi, -deydi Ermon buva iljayib .-Keldi! Kampirim ham keldi. Ikkovlari mazor boshiga ketishadi. [2.58-bet].

Darhaqiqat, bu " Dunyoning ishlari " asarida ona obrzi keng tasvirlanadi . Asarda muallif har bir farzand o'z vaqtida onasining qadriga yetishi va oldidagi burchlarini ado etishi lozimligini eslatadi.Agar onasini qadriga yetnasa keyin afsuslanishi mumkun. Yozuvchilarning o'zi takidlaganday , bu asar hamma onalar uchun yozilgan...

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1."5-sinf adabiyoti darsligi" 2020-yil.
- 2.O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari "kitobi. "Ilm - ziyo - zakovat " T -2019-yil.
- 3.Abdushukurova G. O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" qissasining badiiy tahlili
- 4.O'tkir Hoshimovning "Yarim asrdaftari"-Toshkent 2004-yil
- 5.O'tkir Hoshimovning "Tanlangan asarlari" 2-jild. Toshkent. Sharq. 2009-yil.
- 6.Karimov N.XX asr . Adabyot manzarasi.
- 7.Atajonov A. O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari " qissasida ayol va zamon tasviri.
- 8.Said Ahmad "Tanlangan asarlar" kitobda